

Hármas ünnepi kötet

Tanulmányok Cseh Zita, Kovács Melinda és Szabó Jolán tiszteletére

Szerkesztette: Molnár Dávid – Varga Zsolt. Magyar Nemzeti Levéltár Heves Vármegyei Levéltára, Eger, 2023. 478 p. ISBN 978-963-631-336-4

A Magyar Nemzeti Levéltár (MNL) Heves Vármegyei Levéltára három, a közelmúltban nyugállományba vonult munkatársa – Cseh Zita, Kovács Melinda, Szabó Jolán – tiszteletére ünnepi kötetet adott ki. A kollégák több évtizedes értékes levéltári munkájához méltó kiadványt Egerben mutatták be 2023. május 31-én egy megható, ugyanakkor baráti légkörű rendezvény során.

Levéltárosként mindannyiunk számára fontos, ha megjelenik egy olyan könyv, amely nemcsak tartalmában értékes, de erősíti is a levéltáros pályán dolgozók összetartását, és kifejezi megbecsülésünket azok iránt, akik évtizedeket töltöttek levéltári feladatokkal.

A kiadvány azon túl, hogy tanulmánykötet, műfaját tekintve ünnepi és emlékkötet is, mert egyrészt emléket állít a közös múltnak, másrészt ünnepli is mindezt, vagyis a levéltárban töltött közös munka időszakát.

Egy könyv címadásánál mindig komoly fejtörést okoz, hogy jól hangzó, frappáns, ne túl hosszú, a tartalmat kifejező legyen, mégis sokszor születnek rossz megoldások, cikornyás idézetek, vagy éppen jó hangzású, de „titokzatos” címek, amelyek még csak nem is sejtetik a tartalmat, jobb esetben egy tárgyat pontosító alcímmel társulnak. E kötet címe azonban jó választás volt. Nemcsak a tartalmat és a műfajt nevezi meg, de egyúttal az ünnepeltek neve is a cím részévé válik, igazi ünnepi kötetcímként működik: *Tanulmányok Cseh Zita, Kovács Melinda és Szabó Jolán tiszteletére*.

A kiadvány 26 tanulmányt foglal magában. A szerkesztők, Varga Zsolt és Molnár Dávid maguk is szerepelnek egy-egy írással, ami a szervezői és szerkesztői munka mellett nem kis feladat. A szerzők többféle módon kötődnek, kötődtek az ünnepeltekhez, Eger városához, Heves vármegyéhez, illetve a levéltárhoz. Vannak köztük a jelenben e levéltárban dolgozó kollégák, de olyan munkatárs írása is szerepel, aki itt kezdte a pályáját, s most egy másik, közeli vármegyében dolgozik. A szomszédos és a távolabbi levéltárak vezetői és munkatársai, az ünnepeltek felettesei, kutatók, történészek is elküldték dolgozataikat.

Ilyen sokféle tartalom nem teszi lehetővé, vagy csak nagyon erőltetetten, hogy tematikus fejezeteket alkossanak a szerkesztők, ezért alapvetően három szakaszra bomlik a kiadvány. Egy bevezető-összegző-emlékező részre, aztán másodikként a tanulmányokat tartalmazóra, itt a szerzők családnevének betűrendjében következnek a szövegek, és egy harmadik egységre, amely az ünnepeltek tevékenységét, projektmunkáit, publikációit mutatja be (ide került B. Huszár Éva projektismertetése is).

Az első fejezetben egy személyes hangvételű bevezető – az MNL főigazgatója, Szabó Csaba tollából – összegzi a három ünnepelt levéltári pályafutásának legfontosabb állomásait, méltatja és értékeli munkájukat. Ezt követi az intézmény jelenlegi igazgatójának, egyben a kötet egyik szerkesztőjének, Varga Zsoltnak az írása, amely egyrészt levéltári mozaikok, pillanatok és felvillanó emlékek sorát idézi fel – címe utal is rá: „villanatok” –, ugyanakkor a legfontosabb eseményeket rögzítő levéltártörténet is egyben. Bemutatja az intézmény történetének legfontosabb korszakait, eseményeit, szakmai és emberi kihívásait, amelyekben az ünnepeltek tevékenyen részt vettek. A levéltártörténeti szempontból értékes összegzésből jól követhetők az intézmény sorsának különböző stációi, korábbi vezetőinek munkája (elég, ha csak Bán Pétert említjük), az épület, a raktárak ügyében tett erőfeszítések, az újabb típusú szakmai kihívások, a fenntartó adta feladatok és a változó viszonyok, amelyek között mindig meg kell(ett) találni a legegyszerűbb, legkedvezőbb vagy éppen a valahogy megvalósítható megoldást. Szerencsésnek tartom, hogy ez az összegzés került a kötetbe egy „szokásos” köszöntés, méltatás helyett, mivel bemutatja annak a közegnek a működését, annak a csapatnak az együttműködését, amelynek a három kollégánál részese, illetve különböző időszakokban és szinteken a vezetője volt. Különleges része a könyvnek az ünnepeltek egyikének, Kovács Melindának a visszaemlékezése, amelyben pályakezdésén túl a levéltárban töltött időről is szól. A szerkesztők munkáját dicséri, hogy a bevezető fejezetekhez kapcsolódva szerepel ez az írás.

A kötet anyaga időben több évszázadot ölel fel. A számos tanulmány közül több a vármegyei helységekkel, családokkal, eseményekkel kapcsolatos; s köz-, egyház-, művelődés-, iskola-, agrár-, családtörténeti, illetve néprajzi témájakat egyaránt találunk köztük. Akad olyan, amely országos jelentőségű személyt és eseményt idéz fel.

Kovács Melinda, Cseh Zita,
Varga Zsolt (igazgató, MNL HVL) és
Szabó Jolán a könyvbemutató ünnepségen

Ilyen például Hermann Róbert hozzáértéssel, érdekesítő stílusban megírt tanulmánya (*Görgei Egerben*). Mészáros Ádám *Oskolák és oskolamesterek Heves vármegyében a 18. század derekán* címmel írt munkája a vármegyére fókuszál. Az Egerhez szorosabban kötődő tanulmánycsoportba tartozók közül családtörténeti témájú Gyulai Éváé (*Szárkándy [Zarkandy] Pál egri prefektus és családja*), míg mások a település és környéke jellegzetességeit tárgyalják (pl. Petercsák Tivadar: *Az egri fertálymesterség*; Császi Irén: *Örökölt szerszámok nyomában. Az egri kapa és a szőlőművelés eszközei a hóstyai családoknál a 20-21. században*). Utóbbi hivatkozik a környező vidékek, rokon területek párhuzamaira is.

Szintén erősen kötődnek Egerhez az egyháztörténeti témájú dolgozatok, amelyek különböző korszakokba nyújtanak betekintést (Gál Máté: *A katolikus egyházi személyek viszonya a kényszerkollektivizáláshoz Heves megyében. Egy felmérés tapasztalatai*; Kristóf Ilona: *Vulcanus és a küklopszok. Adalékok Estei Hippolit /Ippolito d'Este/ művészetpártolásához*; Löffler Erzsébet: *Pyrker érsek velencei éve*; Szabó Csaba: *Egy egri főegyház-megyés pap, Lékó Béla „titkos története” az 1950-es évekből*).

Egy-egy adatgazdag levéltári dokumentum már önmagában is alkalmas arra, hogy egy tanulmány alapja legyen, ilyen például B. Gál Edit tanulmánya (*A tarnaörsi Orczy Család inventáriuma*). Érdekesítő és – a levéltári források helyenkénti hiányát pótló-

landó – a sajtóanyagokat a kellő forráskritikával felhasználó írás Kis Józsefé (*A Kolláth család kálváriája Egy miskolci család a formálódó diktatúra célkeresztjében*), amely azon túl, hogy szembesíti az egymásnak ellentmondó adatokat és igyekszik rendet tenni az események sorrendjében, folyamatosan reflektál a korszak eseményeinek koreográfiájára. A kötet egyik szerkesztője, Molnár Dávid szintén 20. századi témát tárgyal (*Mészöly Géza és a tanácsköztársaság emlékezete Egerben a két világháború között*), akárcsak Mikó Zsuzsanna *Háztáji gazdálkodás Heves megyében* című összegző tanulmányában.

Megjelenik a hivatalnok lét több tanulmányban is, bemutatva a mindenkori tisztségviselők, hivatalviselők sorsát különféle anyagi, politikai, akár még háborús körülmények között is, ahogy nemcsak magukért, de intézményükért is felelősséget viseltek (Gyebnár Kristóf: *Reziliens tisztviselők? Nógrád vármegye visszacsatolt területein szolgált hivatalnokok karrierútja az 1945. januári 20-i fegyverszünetet követően*; Valuch Tibor: *A kispolgári és a középosztályi lét határán. Zaveczy Mihály irodatiszt története*). Vármegyéket átívelően egy Abaújból Hevesbe költöző tisztviselő életútját írja le Bodnár Krisztián (*Egy „ismeretlen” tisztviselő „történész”, Vongrey Gusztáv nyomában*).

A mindenkori levéltári kutatások egyik kiemelt területe a közigazgatástörténet. E témában összehasonlító vizsgálatokhoz jól hasznosítható tanulmány például Gusztiné Toronyi Judit írása (*Nógrád vármegye közigazgatásának újjászervezése, 1861*).

A közelebbi és távolabbi régiókból a már említett szerzőkön túl több megyei levéltáros kolléga, levéltárvezető is képviselteti magát a kötetben: Szendiné Orvos Erzsébet (*Emlékezés Szabó Magdára*), Kujbusné Mecsei Éva (*Jótekonyság Nyíregyházán a 19. században*), Dominkovits Péter (*Mezővárosok az úrbérrendezés kori Sopron megyében, 1767*), Dominkovitsné Szakács Anita (*A Sopron megyei Hegykő utolsó földbirtokosa, gróf Széchenyi Bálint 1893–1954*), Wencz Balázs (*Kádár János és Erich Honecker tárgyalása 1985-ben*) egy-egy tanulmányát olvashatjuk benne.

A felsoroltakból látható, hogy – ünnepi kötet lévén – mindenki a szakterületéről hozott ajándékot, ugyanakkor többségében a régióhoz, a vármegyéhez, illetve Egerhez kapcsolódó, esetleg összehasonlító vizsgálatokra alkalmat adó írásokat olvashatunk a kiadványban.

A könyvborító, amely Antal Tamás és Mudri Andor munkája, visszafogott eleganciájával, könnyedségével jól eltalált. A múlt, a jelen és a lehetséges jövő képeit (levéltári épületek) villantja fel, illően az alkalomhoz.

E kötet megrajzolja a levéltárosok térben, időben, témákban megnyilvánuló kapcsolati hálóját is. Megismerhetjük belőle a gyakran az országot is behálózó levéltárosi, kutatói összeköttetéseket, barátságokat. Ennél fontosabb azonban, hogy a többféle korszaknak és témának köszönhetően az olvasó komoly információmennyiség birtokába jut a térséget illetően, olykor más vármegyékbe átívelően; esetenként másutt zajló kutatások ismertetésével tehetők összehasonlítások a hevesi eredményekkel, így a könyv nemcsak a levéltárosok, hanem e régió története iránt érdeklődők számára is értékes olvasmány lehet.

Kovács Eleonóra